

Suomalaiset henkilönimet

FT Paula Sjöblom, yliopistonlehtori

Debrecen 14.10.2014

Turun yliopisto
University of Turku

Kielen tärkein sana?

- *Nimi on enne. = Nomen est omen.*
- *Rakkaalla lapsella on monta nimeä.*
- *Maailma nimen antaa, mies nimen kantaa.*
- *Ei nimi miestä pahenna, jos ei mies nimeä.*
- *Ei mies nimellä elä.*
- *Hänen nimensä on laajalti tunnettu.*
- *Jo hänen nimensä herättää kauhua.*
- *häpäistä nimensä*
- *luoda itselleen nimeä*

Kuka olet?

- Kerro nimesi
- Kerro, mitä tiedät nimestäsi, esimerkiksi:
 - Kuka sen keksi?
 - Miksi olet saanut sen nimen?
 - Tarkoittaako nimesi jotain?
 - Oliko vanhemmillasi muita nimi-ideoita?
 - Pidätkö nimestäsi?

Henkilönnimet eli antroponyymit

- Ovat kielellisiä ja kulttuurisia universaaleja
- Karkea jako kolmeen ryhmään:
 - 1) etunimet
 - 2) sukunimet
 - 3) epäviralliset lisänimet
- Muodostavat kaikissa kielissä oman systeemin,
 - jossa eri nimet ovat suhteessa toisiinsa (esim. etu- ja sukunimet)
 - joka liittyy kielenulkoiseen ympäristöön (esim. missä yhteydessä käytetään pelkkiä sukunimiä)
- Samanlaisissa kulttuuriympäristöissä päädytään usein samanlaisiin nimisysteemeihin

Henkilönnimien tehtäviä

- Identifiointi – yksilöllinen identiteetti
 - Kerroo yhteisölle, kuka henkilö on
- Ottaminen yhteisön jäseneksi – sosiaalinen identiteetti
 - Kerroo yksilölle, mihin yhteisöön hän kuuluu
 - Rakentaa sosiaalista, kulttuurista ja uskonnollista identiteettiä
- Luokittelu ryhmän jäseneksi (perhe, suku, klaani, jengi)
- Sukupuolen ilmaiseminen
- Viestien välittäminen

Nimisysteemit eri kulttuureissa

Yhteistä:

- Kaikilla ihmisillä on ainakin yksi nimi, joskus useita
- Nimen antaja on tarkkaan määrätty (yleensä vanhemmat)
- Nimi annetaan ensimmäisinä elinkuukausina
- Nimenantoon liittyy seremonia, rituaaleja

Eroja:

- Uniikkinimi vai systeemissä toistuva nimi?
- Läpinäkyvä vai sisällöltään hämärä nimi?
- Millä perusteella nimi annetaan?
 - Sukulaisten mukaan?
 - Syntymähetken mukaan?
 - Syntymäjärjestyksen mukaan?
 - Nimen kauneuden mukaan?
 - Muut perusteet?
- Käytetäänkö lisänimiä tai lempinimiä?

Eurooppalainen henkilönnimisysteemi

- Sisältää (yleensä)
 - yksilöivän etunimen (yksi tai useampia),
 - sukuyhteyttä osoittavan sukunimen (yksi tai useampia)
 - eri tilanteissa käytettäviä epävirallisia lisänimiä
- On kehittynyt muinaisten eurooppalaisten kansojen omien nimisysteemien ja kristinuskon pohjalta
- Kulttuurien kiinteät yhteydet → paljon yhteistä ja samankaltaista nimistöä; esim. *Maria, Ilona, Hanna, Heidi, Anna; Johannes, Timo, Alexander, Peter*
- Huom. systeemi ei ole staattinen vaan muuttuu koko ajan!

Suomen ja Unkarin henkilönnimisysteemit

- Minkälaisia nimiä nyt annetaan lapsille Unkarissa?
- Mitkä nimet ovat tavallisia vanhoilla ihmisillä?
- Minkälaisia ovat tavalliset unkarilaiset sukunimet?
- Onko naisten ja miesten nimien käytössä eroa?
- Jos olet naimisissa tai menisit naimisiin, muuttuisiko sukunimesi?
- Kenen sukunimen lapset saavat?

- Suomen ja Unkarin henkilönnimisysteemeissä on eroja ja yhtäläisyyksiä
- Suomessa valtaosalla ihmisistä nimi, joka löytyy nimipäiväkalerin n. 800 nimen joukosta

Euroopan esikristillinen nimisysteemi

- Roomalainen:
 - "tria nomina", etunimi + sukunimi + sukuhaaran lisänimi, *Caius Iulius Caesar* 'pitkä, tuuheatukkainen'
 - naisilla ei yleensä omia etunimiä, vaan heitä kutsuttiin isän sukunimellä
- Kreikkalainen:
 - Vapailla kansalaisilla yksilönimi (esim. *Sofokles*)
 - Myös lisänimiä, esim. *Platon* 'leveäharteinen' (*Aristokles*)
 - Nimet usein kaksiosaisia: *Nikodemos* 'voitto' + 'kansa'
- Muinaisgermaaninen:
 - Nimet muodostettiin kahdesta sanasta, esim. *Adelheid* 'jalosukuinen' + 'olemus', *Wilhelm* 'tahto' + 'kypärä', *Gerhard* 'keihäs' + 'kova'
 - Muinaisgermaaninen systeemi näkyy myös muinaisenglantilaisissa ja muinaisskandinaavisissa nimissä: *Edwin* 'rikas' + 'ystävä'; *Hjalmar* 'kypärä' + 'soturi'
 - Naisten ja miesten nimiä erotti jälkimmäisen osan kieliopillinen suku ja alkuosan semanttinen sisältö; myös -a-suffiksilla johdetut naisten nimet

Muinaissuomalainen nimisysteemi

- Yksinimisyys (kuten germaaneilla)
- Pieni joukko kantanimiä, joista muodostettu uusia nimiä johtamalla tai yhdistämällä
 - Kantanimiä esim. *Iha, Ikä, Kauka, Kyllä, Mieli, Valta, Vilja*
 - Johdoksia esim. *Mielikkä, Viljattu, Hyväri*
 - Yhdysnimiä esim. *Ihalempi, Kaukamieli, Viljapäivä; Ikäheimo, Ikäjouts, Hyväneuvo*
- Systeemin omaperäisyys?
 - Stobke: systeemi omaperäinen < omaperäiset kantanimet sekä oma semanttinen sisältö
 - Nissilä ja Kiviniemi: systeemi lainaa germaaneilta
- Mytologiset nimet (*Ahti, Ukko, Väinö* jne.)
- Suffiksilliset nimet (*Tietävä, Anottu, Tukia*)
- Oliko lisänimiä? (*Liinaharja, Tervahartia*)
- Vain mytologisia nimiä on nykyään käytössä etuniminä; muut muinaiset nimet näkyvät nykyisissä paikannimissä ja sukunimissä

Eurooppalaisen nimisysteemin kehitys

- Aluksi kristityt käyttivät vanhoja eurooppalaisia nimiä
- Osasta näistä tuli pyhimysten nimiä > saivat kristillisen leiman (esim. *Aleksandra, Gertrud; Georg, Erik*)
- Lisäksi Raamatusta saadut nimet (esim. *Anna, Lena; David, Johannes*) ja nimet, joilla on kristillinen sisältö (*Anastasia 'ylösnoussut', Theodora 'jumalan lahja'; Christfried 'Kristus + rauha', Gottlieb 'Jumala + ylistys'*)
- Läntisen ja itäisen kirkon ero: idässä kristilliset nimet levisivät jo 400-luvulla; lännessä pyhimysten mukaan nimeäminen vasta keskiajalla (1000-luvulta lähtien)
- Yksinimisyydestä siirryttiin vähitellen moninimisyyteen:
 - Kristillisten nimien omaksuminen > nimien määrä väheni > ihmisillä samoja nimiä
 - Väestönkasvu, kaupunkien kasvu > yksinimisyyteen perustuva systeemi ei enää riittänyt ihmisten identifiointiin
 - SUKUNIMISYSTEEMI kehittyi!

Nykyajan henkilönnimisysteemit

- Uskonpuhdistus → katolisen ja reformoitujen Euroopan osien etunimistö tuli osittain erilaiseksi
 - Katolinen Eurooppa: pyhimysnimet
 - Reformoitu Eurooppa: Raamatun nimet, Vanha Testamentti
 - Äidinkielen korostaminen > omaperäiset nimet, esim. *Marja, Onni*
- Nimenannon sekularisoituminen, muodin vaikutus etunimiin
 - Aatteelliset, poliittiset vaikutteet, esim. Ranskan vallankumous > *Egalité, Verité, Rousseau*
 - Populaarikulttuuri 1900-luvulta alkaen, esim. *Jasmin, Elvis*
- Useamman etunimen käyttö
 - Aluksi erityisesti ylemmät sosiaaliluokat

Suomalaisten etunimisuosikit v. 2013

Tytöt, 1. etunimet

1. Emma
2. Aino
3. Aada
4. Venla
5. Sofia

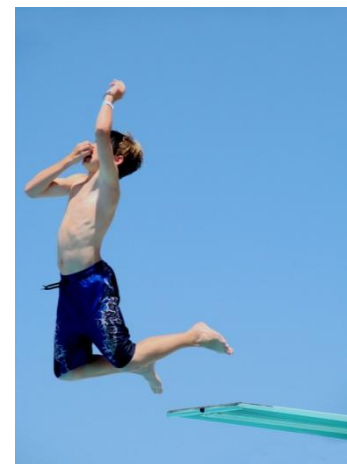

Tytöt, kaikki etunimet

1. Maria
2. Sofia
3. Emilia
4. Olivia
5. Aino

Pojat, 1. etunimet

1. Onni
2. Elias
3. Leo
4. Oliver
5. Eetu

Pojat, kaikki etunimet

1. Juhani
2. Johannes
3. Olavi
4. Mikael
5. Onni

Yleisimmät suomalaiset sukunimet 2014

1. Korhonen	23365
2. Virtanen	23103
3. Mäkinen	21081
4. Nieminen	21022
5. Mäkelä	19549
6. Hämäläinen	19168
7. Laine	18777
8. Heikkinen	17980
9. Koskinen	17789
10. Järvinen	16867

Suomalaisten sukunimien piirteitä

- Yleinen sukunimijohdin on *-nen*
 - Alun perin ehkä possessiivinen deminutiivijohdin
 - Liittyy erityisesti itäsuomalaisiin sukunimiin
 - On myös vanhoja länsisuomalaisia *-nen*-sukunimiä
 - Näkyy myös läntisissä paikannimissä (esim. *Nousiainen, Ikaalinen*)
 - Uusia *nen*-sukunimiä otettiin paljon 1800–1900-lukujen vaihteessa (*Virtanen, Lahtinen*)
- Yleinen sukunimijohdin on myös *-la/lä*
 - Vanha paikkaa ilmaiseva johdin
 - Tullut sukunimiin länsisuomalaisista talonnimistä (*Anttila, Mäkelä*)
- Tavallinen nimityyppi myös luontoon liittyvät lyhyet nimet
 - Kaikki nämä melko uusia nimiä, esim. *Laine, Koski, Puro*

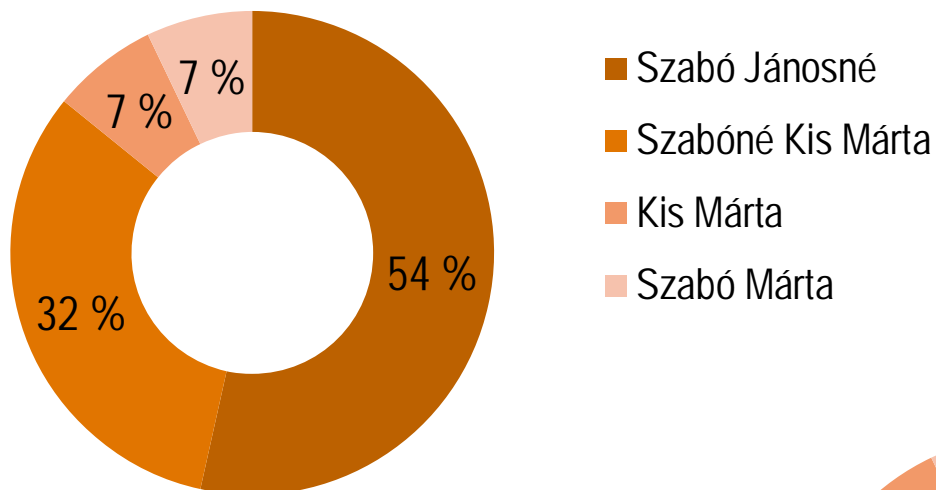
Suomen nimilaki

- Säätelee etunimien ja sukunimien käyttöä
- Etunimeksi ei saa antaa
 - 1) nimeä, joka muodoltaan tai kirjoitustavaltaan on kotimaisen nimikäytännön vastainen
 - 2) pojalle naisennimeä eikä tytölle miehennimeä
 - 3) sukunimeä, ellei kysymyksessä ole isän tai äidin etunimestä muodostettu *poika-* tai *tytär-*loppuinen nimi, jota käytetään muun etunimen jäljessä
 - 4) nimeä, joka ennestään on sisaruksella tai puolisisaruksella, muutoin kuin toisen etunimen ohella
- Lapsen sukunimi: vanhempien yhteinen nimi tai jommankumman vanhemman sukunimi
- Sukunimi avioliitossa:
 - yhteinen toisen puolison sukunimi (*Liisa Tuominen ja Erkki Tuominen*)
 - molemmilla oma sukunimi (*Liisa Tuominen ja Erkki Susi*)
 - kaksoisnimi (oma + puolison nimi) (*Liisa Tuominen-Susi*)

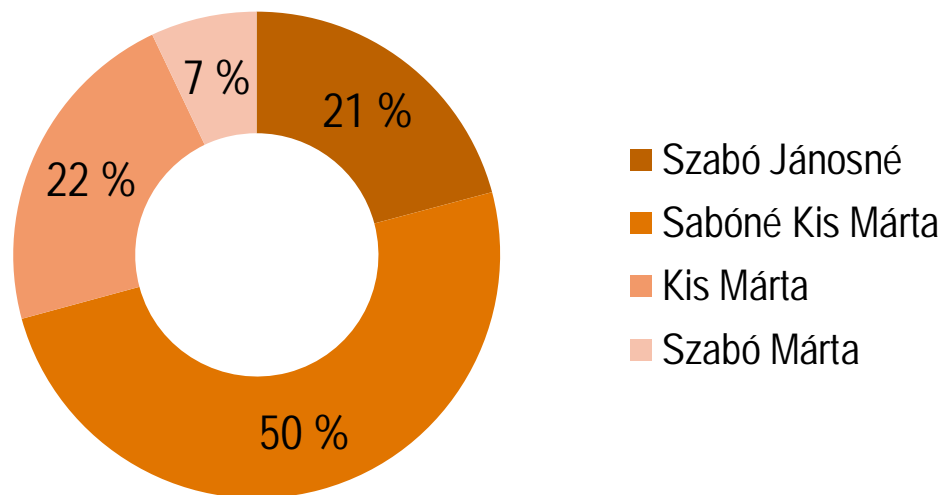

Sukunimen valinta Unkarissa 1974–1995

Unkarilaiset naiset (kaikki)

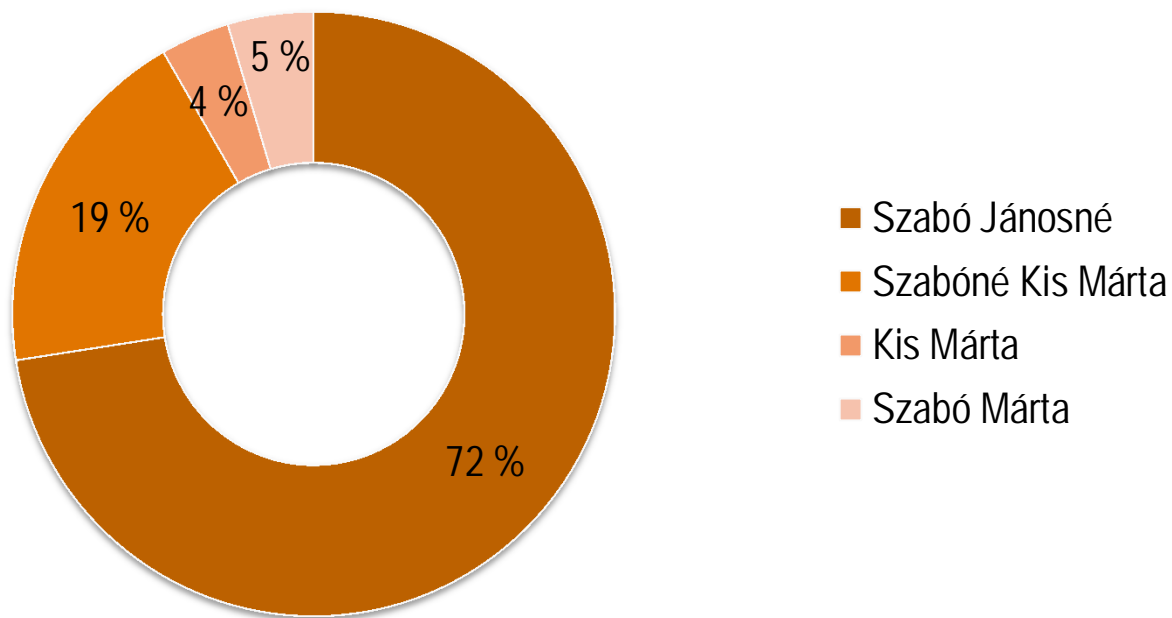

Unkarilaiset naiset (opettajat)

(Fercsik Erzsébet 2010)

Sukunimen valinta Unkarissa 2003 (kaikki)

Nimen muuttaminen Suomessa

- Etunimen voi muuttaa kerran vain ilmoittamalla siitä
- Seuraavilla kerroilla etunimen muuttamista pitää hakea ja siihen pitää olla hyvä syy
- Sukunimen voi muuttaa (pitää tehdä hakemus), jos siihen on hyvä syy:
 - Nimestä aiheutuu haittaa vierasperäisyyden, merkityksen tai nimen yleisyyden vuoksi
 - Nimi on aikaisemmin ollut esivanhemmilla
 - Uusi sukunimi on tarpeellinen muuttuneiden olosuhteiden tai muiden erityisten seikkojen vuoksi

Sukupuolineutraalit nimet

- Eurooppalaisissa kielissä harvinaisia; yleensä nimet ilmaisevat sukupuolen
- Monissa maissa sukupuolineutraalit nimet ovat jopa kiellettyjä (esim. Saksa, Suomi)
- Anglo-amerikkalainen kulttuuri sallii sukupuolineutraalit nimet: esim. *Charlie, Billie, Jamie, Jordan, Paris, Ashley...* (mutta ovatko virallisia?)

Nimipäiväkalenteri ja nimipäivän vietto

- Yliopiston almanakkatoimiston nimipäiväkalenteri
- Nimiä v. 2015 yhteensä 873 (naistennimiä 455, miestennimiä 418)
- Uusia nimiä kalenteriin viiden vuoden välein
- Nimipäivän vietto tärkeä perinne
 - Nimipäiväkortit
 - Nimipäiväkutsut
 - Nimipäivät kerrotaan mediassa
 - Työpaikalla tarjotaan kakkua

Aava

Robin

Taika

Sisu

